

11. Krajinná mozaika dněs a dříve

Kolektivizace¹¹

V zemích sovětského bloku docházelo ke státem řízené kolektivizaci zemědělství od konce 40. let (Československo 1949, Polsko 1948, Maďarsko 1948, ...). Ne všude však dosáhla kolektivizace úspěchu. V Polsku i v Maďarsku bylo vytváření zemědělských družstev pod stranickou a státní kontrolou vcelku úspěšné až do krize obou režimů (1956). Po ní následovala kritika kolektivizační praxe, která v Polsku vedla dokonce k rušení družstev, převodu pozemkových majetků zpět do soukromých rukou, rozprůběžení družstevní zemědělské techniky. Počet státních družstev zde v polovině 50. let poklesl o cca 80 %. V Maďarsku byla situace podobná, v 60. letech bylo umožněno ve větší míře soukromé hospodaření, sdílení produktů a výkup za tržní ceny, nezvyšovaly se ani hodnoty dodávek zemědělců na vázaný trh. V Československu byla naopak kolektivizace velmi úspěšnou. Po nejnásilnější fázi v letech 1949-1953 byla kolektivizace dokončena v 60. letech, kdy bylo ve vlastnictví státu, tedy družstev přes 80 % zemědělsky využitelné půdy.

Stran dopadů na krajinu jsou pak nejvýznamnějšími procesy provázejícími kolektivizaci tzv. „rozorávání mezi“ – vytváření velkoplošných celin, přičemž zanikly meze, remízky, tradiční místní cesty i památky sakrální architektury a sochařství, intenzivní chemizace ve jménu zvýšení produkce a redukce škůdců, v neposlední řadě pak meliorace s cílem získávání nových zemědělských ploch pro intenzivní hospodaření. Zároveň došlo i k zpřetrhání tradičního staletého vztahu k půdě i ke ztrátě mezigeneračního předávání zkušeností, zvyklostí v jejím obdělávání.

Důsledky sjednocení pozemků do velkých lánů a kolektivizace:

- Menší biodiverzita
- Vodní i větrná eroze
- Přehřívání krajiny
- Vysušování krajiny
- Horší identifikace hranic pozemku jednotlivých majitelů
- Ztráta vztahu majitelů ke svým pozemkům
- Nižší estetická hodnota krajiny
- Rychlejší šíření nežádoucích organismů (mandelinka, plíseň, invazní druhy atp.)
- Možnost použití větší zemědělské techniky
- Zjednodušení hospodaření na ploše bez překážek
- Větší výdělek, ekonomičtější
- Masivní - velkoplošné nasazení zemědělské chemie

Cíl: Studenti přemýšlí nad důsledky sjednocení polí do velkých lánů, seznámí se s historickými souvislostmi, přemýšlí, jak toto napravit.

Čas: 30 - 45 min

Pomůcky: 2 ortofotosnímky krajiny kolem města, ve kterém sídlí škola (jeden snímek z dnešní doby, druhý před rokem 1948), prezentace s ortofotosnímky státních hranic a ukázkou filmu Nejmladší z rodu Hamrů <https://tinyurl.com/vkxpuzwt>, obrázek poškozené krajiny a krajiny s doplněnými krajinnými prvky

Postup: Pedagog ukáže studentům oba snímky okolí jejich města. Studenti popisují rozdíly:

Větší členitost polí, menší pole, pole často vedená s ohledem na vrstevnice aj.

U ortofotosnímků hranic se pedagog ptá, co je to za území? Zda dokáží určit, či je to hranice, jakých států. Ukázkou videa z filmu Nejmladší z rodu Hamrů mohou pedagogové použít jako úvodní motivaci k tématu kolektivizace.

Dále pedagog může rozvést diskuzi o historických souvislostech.

11. Krajinná mozaika dněs a dříve - pokračování

Doporučená diskutovaná témata:

Do jakého bloku patřilo Rakousko v poválečném uspořádání Evropy? Do jakého bloku patřilo Československo?

Kolektivizace v Československu po roce 1948 - zánik individuálního soukromého zemědělství.

Proběhla kolektivizace a devastace krajiny stejným způsobem ve všech zemích východního bloku?

Jaké důsledky má sjednocení pozemků do velkých lánů a kolektivizace?

Co si o tom myslíte? Myslíte si, že se dá tento stav nějak napravit a jak?

Možné odpovědi: Rozčlenit velké lány opět na menší políčka, vysadit krajinné prvky (aleje, remízky, meze, agroles aj.), pěstovat různé plodiny.

Infotext:

Max. vzdálenost mezi krajinnými prvky vedenými po vrstevnici (meze, stromy apod.) při sklonitosti 2-7° nesmí přesáhnout 120 m. Tato vzdálenost je variabilní dle povrchu, typu půd apod. To by mělo zabránit vodě, aby se rozběhla takovou rychlostí, aby docházelo k erozi (1,7 m/s).

Studenti do obrázku s poškozenou krajinou dokreslí krajinné prvky tak, aby mírnily erozi a dávaly v krajině smysl. Mohou využít i poznatky s předchozí aktivity a ozelenit údolnice, přidat vodní prvky apod.

Obr. 6: Krajina poškozená, bez krajinných prvků. Autor: J. Herman

Financováno
Evropskou unií

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV

Živá voda

11. Krajinná mozaika dněs a dříve - pokračování

Obr. 7: Krajina s krajinnými prvky, ozdravěná. Autor: J. Herman

Poté studenti napíšou do dvou sloupců označených + a – klady a zápory takových opatření.

+	-
Zabraňuje erozi	Pro velkou techniku hůře obhospodařovatelné (nemusí to tak být)
Zvyšuje biodiverzitu	Zmenšení produkčních ploch, pokud se nebude jednat o ovocné stromy, popř. stromy pěstované na produkci dřeva.
Zvyšuje návrat mikroorganismů do půdy	Větší tlak plevelů
Zvyšuje zádrž vody v krajině	
Ochlazovací efekt	
Větrolam (pokud se jedná o stromy) – zabraňuje větrné erozi	
Produkce ovoce (pokud se jedná o ovocné stromy) nebo dřeva	

Reflexe: Společně hodnotí své názory na klady a zápory takového opatření.

Tip:

Při terénní pochůzce navštivte vámi vytipovaná místa s větší sklonitostí, která jsou erozně ohrožena. Zjistěte, co se na nich pěstuje, zda ochranné plodiny, nebo širokořádkové plodiny, popř. zda jsou zatravněna nebo zalesněna. Objevíte starou úvozovou cestu? Je zde eroze?

Financováno
Evropskou unií

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV

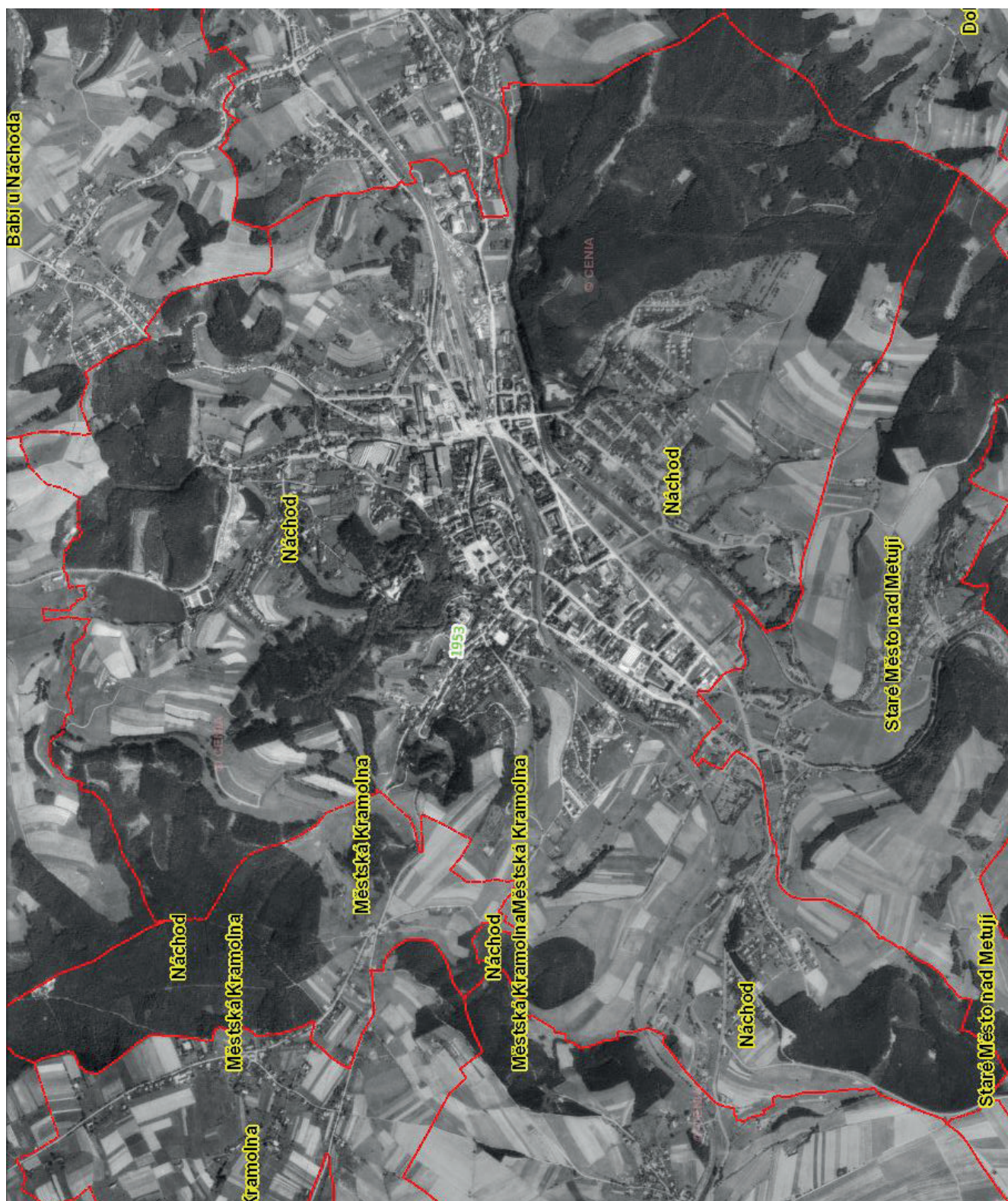

11. Krajinná mozaika dnes a dříve

- příloha

krajina

Náchod 1953

Financováno
Evropskou unií

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV

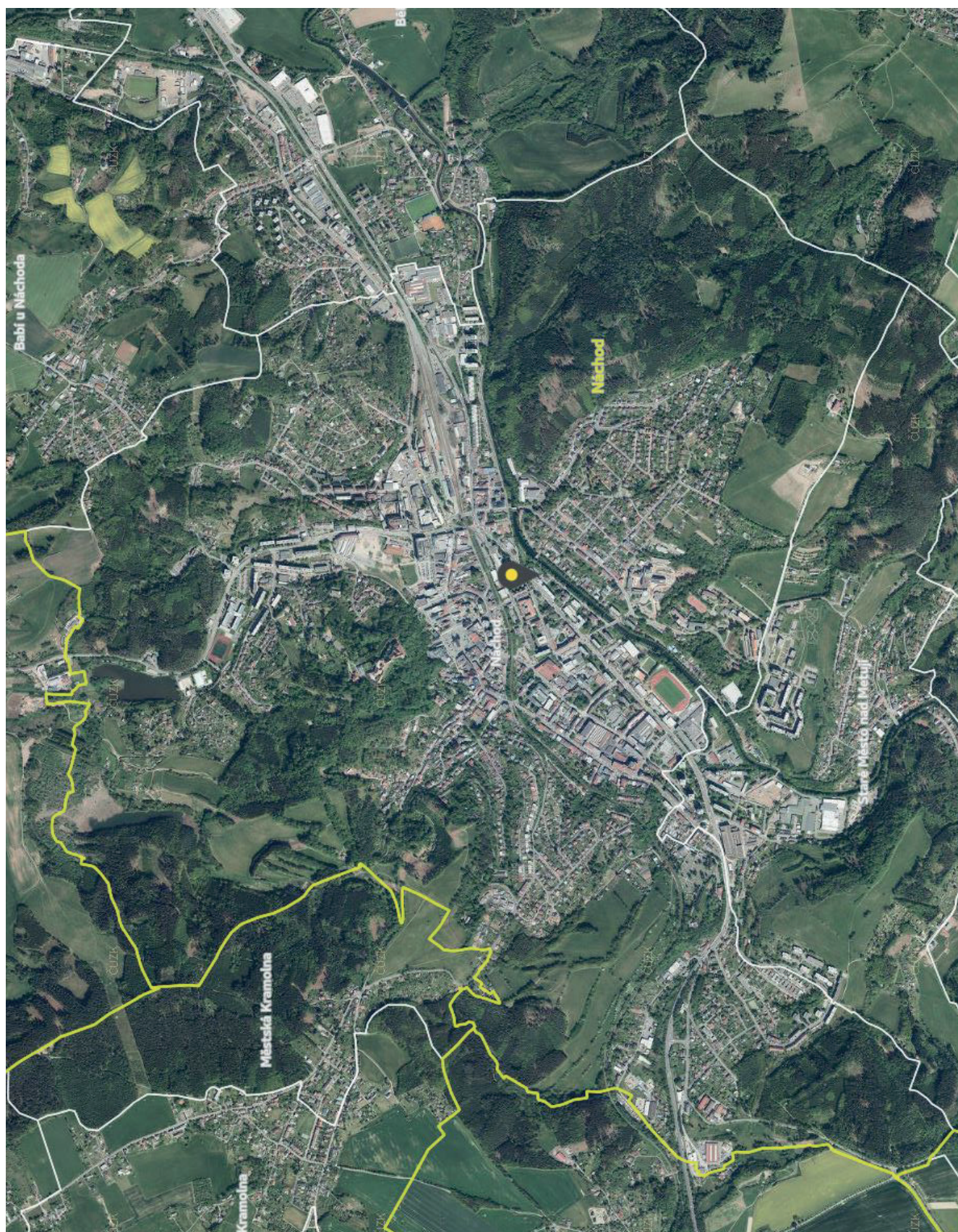
Živá voda

11. Krajinná mozaika dnes a dříve

- příloha

krajina

Náchod 2021

Financováno
Evropskou unií

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV

Živá voda

11. Krajinná mozaika dnes a dříve

- příloha

krajina

Púchov 1950

Financováno
Evropskou unií

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV

Živá voda

11. Krajinná mozaika dnes a dříve

- příloha

krajina

Púchov 2010

Financováno
Evropskou unií

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV

Živá voda